

به نام خدا

تاریخچه تشکیلات و مجموعه قوانین و مقررات منابع طبیعی

گردآوری و تدوین:

دکتر سعید مقدسی، مهندس علی جمشیدیها

ویراستار علمی:

دکتر مسعود منصور

انتشارات پلک

۱۴۰۰

سرشناسه	: مقدسی، سعید، ۱۳۵۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: تاریخچه تشکیلات قوانین و مقررات منابع طبیعی/گردآوری و تدوین سعید مقدسی، علی جمشیدیها.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات پلک، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۴۲ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۵-۴۹۷-۹
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور
موضوع	: منابع طبیعی -- ایران -- تاریخ
موضوع	: Natural resources -- Iran -- History
موضوع	: منابع طبیعی -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	: Natural resources -- Law and legislation -- Iran
شناسه افزوده	: جمشیدیها، علی، ۱۳۴۷ -
رده بندی کنگره	: ۴۷۱S ۱۳۹۷ ۹م۷ الف /
رده بندی دیویی	: ۵۵۴۶۵۳/۳۵۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۵۸۴۷۶۸

www.ketab.ir

انتشارات پلک

عنوان: تاریخچه تشکیلات و مجموعه قوانین و مقررات منابع طبیعی

گردآوری و تدوین: دکتر سعید مقدسی، مهندس علی جمشیدیها

ویراستار علمی: دکتر مسعود منصور

ناشر: پلک

لیتوگرافی: باران

چاپ و صحافی: معرفت

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۵-۴۹۷-۹

نوبت چاپ: اول-۱۴۰۰

تیراژ: ۵۰۰ جلد

قیمت: ۴۸۰ هزار تومان

نشر و پخش: خیابان انقلاب- خیابان وصال شیرازی- ساختمان شماره ۱۷- واحد ۵- انتشارات پلک

تلفن: ۶۶۴۸۱۰۶۵-۶

بخش اول

تاریخچه تشکیلات منابع طبیعی

۲	تشکیلات اولیه برای مدیریت جنگل ها
۳	اولین اداره جنگلبانی در ایران
۶	انحلال سازمان جنگلبانی توسط رضاشاه
۷	تشکیل دایره جنگل - اداره جنگلبانی
۸	تشکیل اداره کل جنگل ها
۹	تشکیل بنگاه جنگل ها
۱۰	تشکیل سازمان جنگلبانی
۱۱	تشکیل وزارت منابع طبیعی
۱۶	تشکیل سازمان جنگل ها و مراتع کشور
۲۷	الحاق سازمان جنگل ها و مراتع کشور به وزارت جهاد سازندگی
۲۸	تشکیل وزارت جهاد کشاورزی
۲۸	تشکیل سازمان جنگل ها، مراتع و آبخیزداری کشور
۲۹	اهداف و وظایف سازمان جنگل ها، مراتع و آبخیزداری کشور بر اساس تشکیلات مصوب سال ۱۳۹۲
۳۱	مساحت عرصه های منابع طبیعی ایران و جهان
۳۲	نمودار سیر تشکیلاتی سازمان جنگل ها، مراتع و آبخیزداری کشور از سال ۱۲۸۴ تاکنون
۳۳	نمودار تشکیلات بنگاه جنگل سال ۱۳۲۸
۳۴	نمودار تشکیلات وزارت منابع طبیعی سال ۱۳۴۷
۳۵	نمودار تشکیلات سازمان جنگل ها، مراتع کشور سال ۱۳۵۱
۳۶	نمودار تشکیلات سازمان جنگل ها، مراتع کشور سال ۱۳۷۱
۳۷	نمودار تشکیلات سازمان جنگل ها، مراتع کشور سال ۱۳۷۶
۳۸	نمودار تشکیلات سازمان جنگل ها، مراتع کشور سال ۱۳۷۸
۳۹	نمودار تشکیلات سازمان جنگل ها، مراتع کشور سال ۱۳۸۶
۴۰	نمودار تشکیلات سازمان جنگل ها، مراتع و آبخیزداری کشور سال ۱۳۹۲

بخش دوم

قوانین و آیین‌نامه‌های منابع طبیعی

- تصویب‌نامه قانون ملی شدن جنگل‌های کشور (مصوب ۱۳۴۱/۱۰/۲۷ هیأت وزیران) ۴۲
- قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع (مصوب ۱۳۴۶/۵/۲۵ به همراه اصلاحات بعد از آن) ۴۷
- قانون اراضی مستحدث و ساحلی (مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۹) ۸۴
- قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع (مصوب ۱۳۶۷/۶/۲۲ مجلس شورای اسلامی) با اصلاحات بعدی ۹۰
- قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور مصوب ۱۳۷۱/۷/۵ مجلس شورای اسلامی) ... ۹۱
- قانون تمدید زمان اجرای ماده (۳۴) قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع ۹۳
- قانون حمایت قضایی و بیمه ای از ماموران یگان حفاظت محیط زیست و جنگل بانی
- (شماره ۲۸۷۵۴ مورخ ۱۳۹۹/۲/۲۲ مصوب مجلس شورای اسلامی) ۹۴
- آیین‌نامه اجرایی قانون ملی شدن جنگل‌ها (مصوب ۱۳۴۲/۶/۶ هیأت وزیران) ۹۵
- آیین‌نامه اجرایی ماده ۴۴ مکرر قانون اصلاح قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع (مصوب ۱۳۴۲/۹/۲۲ کمیسیون‌های منابع طبیعی و دارایی و دادگستری مجلسین) ۱۰۷
- آئین‌نامه اجرایی قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور
- (مصوب ۱۳۴۶/۱۲/۶ هیأت وزیران) با اصلاحات بعدی ۱۰۹
- آئین‌نامه اجرایی تبصره ۳ ماده ۳ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور
- (مصوب ۱۳۴۹ وزارت اقتصادی دارایی و منابع طبیعی) ۱۱۱
- آئین‌نامه اجرایی ماده (۵۶) قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع
- (مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۸ هیأت وزیران) ۱۱۳
- آیین‌نامه موضوع مواد ۳۱ و ۳۴ و تبصره ۴ ماده ۳۷ اصلاح قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور
- (مصوب ۱۳۵۵/۳/۳۱ هیأت وزیران) ۱۱۶
- آئین‌نامه اجرایی ماده (۱) قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور
- (مصوب ۱۳۷۱/۱۲/۱۶ هیأت وزیران) ۱۲۳
- آیین‌نامه اجرایی ماده ۲ قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور
- (مصوب ۱۳۷۱/۱۲/۱۶ هیأت وزیران) ۱۲۵
- آئین‌نامه اجرایی قانون اصلاح ماده ۳۴ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب و الحاق
- چند تبصره به آن مصوب ۱۳۷۳/۷/۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام (مصوب ۱۳۷۴/۷/۲ هیأت وزیران) .. ۱۲۸

- آیین‌نامه اجرایی تبصره ۵ ماده ۳۴ قانون اصلاحی قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور مصوب ۱۳۷۳/۷/۷ مجمع تشخیص نظام (مصوب ۱۳۷۵/۹/۱۴ هیأت وزیران) ۷
- آیین‌نامه اجرایی تبصره (۲) ماده (۲) قانون اراضی مستحدث و ساحلی مصوب ۱۳۵۴ (مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۲۸ وزیران کمیسیون امور زیربنایی، صنعت و محیط زیست) ۱
- آیین‌نامه اصلاحی آیین‌نامه اجرایی قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور (مصوب ۱۳۹۰/۲/۲۶) ۳
- آیین‌نامه نصاب اراضی قابل واگذاری به فعالیت‌های مختلف در خارج از حریم شهرها و روستاها (مصوب ۱۳۹۰/۳/۸ هیأت وزیران) با اصلاحات بعدی ۵۱
- آیین‌نامه اجرایی ماده (۳۳) اصلاحی قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور (مصوب ۱۳۹۴/۶/۲۲ هیأت وزیران) ۶۲
- آیین‌نامه اجرایی ماده (۳۳) اصلاحی قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور (مصوب ۱۳۹۴/۶/۲۲ هیأت وزیران) ۸۰
- آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت قضایی و بیمه‌ای از ماموران یگان حفاظت محیط زیست و جنگل بانی (مصوب ۱۳۹۹/۱۱/۱۶ هیأت وزیران) ۹۹
- تصویب‌نامه راجع به افزایش میزان جرائم متخارج در مواد (۴۲)، (۴۳)، (۴۴)، (۴۶) و (۵۰) قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور (مصوب ۱۳۸۲/۷/۲۳) ۱۰۱
- تصویب‌نامه ضوابط اجرایی واگذاری اراضی شیدار (مصوب ۱۳۸۷/۳/۲۶) با اصلاحات بعدی ۱۰۳
- تصویب‌نامه درخصوص واگذاری اراضی ملی و دولتی (مصوب ۱۳۸۹/۱۲/۲۵ هیأت وزیران) ۱۰۸
- تصویب‌نامه برنامه بهینه‌سازی پایش، حفظ، بهره‌برداری و مدیریت جنگل‌های کشور (مصوب ۱۳۹۲/۹/۲۷) ۱۰
- مصوبه هیأت وزیران در خصوص اصلاح عوارض قطع درختان موضوع ماده (۱۵) قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع (مصوب ۱۳۹۹/۱۱/۹ هیأت وزیران) ۱۷
- دستورالعمل ضوابط واگذاری اراضی منابع ملی و دولتی برای طرح‌های کشاورزی تولیدی و غیر کشاورزی (تاریخ تصویب: ۱۳۸۵/۴/۳۱ - وزارت جهاد کشاورزی) ۱۸
- دستورالعمل مربوط به امور شناسایی، تشخیص، ممیزی و تملک اراضی ملی و دولتی (ابلاغی ۱۳۸۵/۶/۱۲ وزیر جهاد کشاورزی) ۶۲
- دستورالعمل اصلاحی ضوابط واگذاری اراضی منابع ملی و دولتی برای طرح‌های کشاورزی و غیر کشاورزی (موضوع ابلاغیه شماره ۰۲۰/۲۶۲۶ مورخ ۱۳۸۷/۲/۳ وزارت جهاد کشاورزی) ۶۷
- دستورالعمل نحوه نظارت بر اجرای طرح‌های کشاورزی و غیر کشاورزی قانون اصلاح ماده ۳۳ اصلاحی قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور (ابلاغی ۱۳۸۸/۹/۲۱ وزیر جهاد کشاورزی) ۸۷

پیشگفتار

امروزه منابع طبیعی تجدیدپذیر، نقش مهمی را در ابعاد مختلف زندگی بشر (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی) ایفا می‌کنند. جنگل‌ها و مراتع علاوه بر منابع اقتصادی از جهات دیگری مانند تصفیه آب و هوا، جلوگیری از آسیب‌رسیدن به خاک و فرسایش آن، جلوگیری از بروز سیل و .. مورد توجه خاص می‌باشد و به عنوان بستر حیات و توسعه پایدار محسوب می‌گردد. حفاظت و احیاء این منابع از مهم‌ترین وظایف آحاد جامعه به شمار می‌رود. قانون اساسی در اصل چهل و پنجم به استناد به آیه نخست از سوره انفال، مالکیت جنگل‌ها، مراتع (اعم از مشجر و غیر مشجر)، بیشه‌های طبیعی، دریاها، رودخانه‌ها، کوه‌ها را به عنوان انفال و جزو اموال عمومی شناخته و مالکیت آن را در اختیار دولت قرار داده است. منابع طبیعی موجود در کشور ما محدود بوده و روند تجدیدپذیری آن به کندی صورت می‌پذیرد و یا گاه به دلیل میزان تخریب غیرقابل احیاء می‌شود. بنابراین مجموعه اقدامات دستگاه‌های مختلف اجرایی در فرآیند توسعه باید متناسب با وضعیت منابع و با رعایت اصول آینده‌نگری و پایداری کشور انجام گیرد. در حوزه منابع طبیعی، با توجه به ماهیت ویژه این حوزه که تأثیرات جدی سیاست‌ها در بلندمدت مشخص می‌شود، سیاست‌ها و مدیریت پیچیده‌تر شده و نتیجه کاری که اکنون در منابع طبیعی انجام می‌شود، در بلند مدت اثر خودش را نشان داده و در واقع در نسل‌های آینده بروز می‌کند. اعم مشکلات اساسی که منابع طبیعی با آن درگیر است عبارتند از:

- پایین بودن فرهنگ عمومی اقشار مختلف جامعه در امر حفاظت و احیاء منابع طبیعی؛
- فقر و توسعه‌نیافتگی جوامع روستایی و عشایری و وابستگی معیشت این جوامع به بهره‌برداری از منابع طبیعی؛
- تقاضای روزافزون بخش‌های دولتی و غیردولتی برای استفاده از اراضی منابع طبیعی و تغییر کاربری آن؛

- افزایش جمعیت و اتکاء به منابع طبیعی برای تامین نیازهای اقتصادی و مسکن افراد جامعه؛
- تغییر جهانی آب و هوا (اقلیم) و تشدید پدیده بیابان‌زایی و خشکسالی در سطح کشور؛
- نارسایی و ضعف در قوانین موجود ناظر بر منابع طبیعی کشور و ناکافی بودن حمایت‌های

قضایی برای تحقق حفاظت از منابع طبیعی؛

- مشخص نبودن ارزش ذاتی (اعم از اقتصادی و اکولوژیک) منابع طبیعی و عدم احتساب ارزش واقعی کارکردهای مختلف این منابع در اقتصاد ملی کشور.

جامع نبودن قوانین منابع طبیعی، در تضاد بودن با برخی از قوانین و مقررات سایر دستگاه‌های اجرایی و وجود چالش‌های اجتماعی مختلف قبل و بعد از رویه‌های بهره‌برداری از منابع طبیعی را می‌توان از ضعف‌های قوانین مذکور بیان کرد. لذا جهت کاهش اثرات این مشکلات بایستی هرچه زودتر لایحه قانون جامع منابع طبیعی کشور به تصویب رسیده و جهت اقدام، ابلاغ گردد.

کتاب حاضر در خصوص موضوعات و مسائل مربوط به تاریخچه تشکیلات و قوانین، مقررات و آئین‌نامه‌های منابع طبیعی کشور مشتمل بر پنج فصل تنظیم شده است: **بخش اول- تاریخچه تشکیلات منابع طبیعی کشور، بخش دوم- قوانین و آئین‌نامه‌های منابع طبیعی، بخش سوم- سایر قوانین و آئین‌نامه‌های مرتبط با منابع طبیعی، بخش چهارم- از سیاست‌های کلی و قوانین برنامه‌های پنج ساله توسعه و قوانین بودجه‌های سنواتی مرتبط با منابع طبیعی، بخش پنجم- آراء هیأت عمومی دیوان عالی کشور و دیوان عدالت اداری مرتبط با بخش منابع طبیعی می‌باشد.**

مطالعه این کتاب برای تمامی پرسنل (اعم از مدیران، کارشناسان و کارکنان منابع طبیعی کشور)، دانشجویان تمامی رشته‌های منابع طبیعی و همه فعالان و پژوهشگران حوزه‌ی منابع طبیعی و محیط زیست می‌تواند مفید واقع گردد. امید است مطالب آن مورد بهره‌برداری علاقه‌مندان این حوزه قرار گیرد. رفع کاستی‌ها میسر نیست جز با راهنمایی استادان محترم، پژوهشگران عزیز، مدیران و همکاران دلسوز و دانشجویان گرامی که امیداست با ارسال نقطه‌نظر خود به آدرس saeid_moghaddasi@yahoo.com در چاپ‌های بعدی کاستی‌های آن جبران شود.

این مجموعه، براساس پیشنهاد معاون محترم وزیر و ریاست سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور جهت حفظ میراث معنوی سازمان تهیه گردیده است.

در پایان، وظیفه خود می‌دانیم از ایشان و کلیه مدیران و مسئولین محترمی که در راستای تهیه و تدوین این کتاب همکاری نموده‌اند سپاسگزاری به عمل آید.